

Et vue på udfordringerne i udkanten

Af Erhvervs-Ph.d.-studerende Helle Dalsgaard Pedersen

Mørket er flyttet til udkanten, og nedrivninger og bysaneringer sker ikke længere i de københavnske brokvarterer, men i udkantens små landsbyer. Der kan ikke herske tvivl om, at urbaniseringen for alvor har sat sit præg på det danske landkort, og i medierne lyder det ofte, at vort land er ved at knække over. Alt imens udkanten visner, og analyserne vælter ind med den ene mere nedslående statistik efter end den anden, tales der blandt politikere og forskere om, hvad der kan gøres.

Når vi taler om udkantsdanmark, taler vi meget om tal. Hvor mange er flyttet væk, hvad er aldersgennemsnittet, hvor mange mænd bor der i forhold til kvinder, hvordan ser befolkningsprognoserne ud, osv. Tal er lette at forholde os til, men nogle aspekter er de bare ikke så gode til at afdække. F.eks. hvad er det, der gør, at vi i disse år oplever en flugt fra udkantsområder mod byerne? Er det nødvendigvis byen, der trækker, eller er det nærmere udkanten, der skubber væk? Hvad kan vi gøre for at vende udviklingen? Ja, hvis vi da overhovedet kan gøre noget.

Nærværende artikel er den første i en række af artikler om udfordringerne i udkantsdanmark, som alle tager udgangspunkt i et tre-årigt erhvervs-ph.d.-projekt. Ved hjælp af interviewmateriale¹ med borgere fra udkanten samt eksisterende analyser på området, gives der i artiklerne en række eksempler på, hvordan livet i udkanten udspiller sig, ligesom der gives konkrete forslag til, hvad der kan gøres for at sikre, at Danmark ikke knækker yderligere over. Denne første artikel vil skitsere det nuværende billede af udkanten gennem eksisterende analyser samt inddragelse af kvalitativ data. Artiklen giver således et kontekstuel indblik i hvad der pt. rører sig på området, mens de følgende artikler i højere grad vil diskutere behovet for human kapital i udkanten, samt hvordan unge mennesker opfatter og oplever livet på disse kanter.

Urbaniseringens altfavnende greb

Mens verden retter blikket mod byerne, fordi de er blevet motorerne bag økonomisk vækst og udvikling, strammer det mere og mere til i udkanten, og der er stor enighed i forskningskredse om, at væksten og udviklingen i Danmark finder sted ”i en række store funktionelle regioner omkring de store byer, mens områder i periferien af vækstcentrene er stagnerende eller i tilbagegang med hensyn til befolkningstal,

¹ Det kvalitative materiale er ikke repræsentativt, og der er dermed grænser for, i hvor høj grad vi kan anskue konklusionerne som generelle.

funktioner og økonomi” (Aner og Hansen 2014: 13). Den høje grad af centralisering medvirker bl.a. til at begrænse beskæftigelsesmulighederne i yderområderne, hvilket bevirker, at det kræver det en stor grad af mobilitet for de personer, som bor eller bosætter sig her at finde relevant beskæftigelse.

Men det er ikke kun i Danmark, at urbaniseringens stærke kræfter har sit tag. Faktisk hægter vi bag efter og er endnu slet ikke på niveau med de øvrige EU-lande. Dog ser denne tendens ud til at være ved at indhente os, da opgørelser fra Danmarks Statistik viser, at urbaniseringen i Danmark de seneste år er taget til i styrke. Befolkningen i byer med mindst 20.000 indbyggere er steget med 7,6 procent siden 2009, mens befolkningen i landdistrikterne er faldet med 5,2 procent (Danmarks Statistik 2014). Ifølge Eurostat er tilvæksten i de tætbefolkede storbyområder endda så stor, at Danmark er et af de lande i EU, som forholdsmæssigt har oplevet den største bevægelse fra land til by, og hvis den udvikling fortsætter, går der ikke længe, før vi er på højde med vores nabolande.

Og når vi nu er ved tallene, så lad os tage lidt flere for at opridse Danmarkskortet sort på hvidt. For vi danskere er nemlig allerede nu i vidt omfang bymennesker. Hvis vi ser på, hvor vi geografisk har valgt at slå os ned på vores 4,3 mio. hektar, bor 9 procent af os i yderkommunerne, 28 procent i landkommunerne, 16 procent i de såkaldte mellemkommuner, mens hele 47 procent har adresse i bykommunerne (Larsen 2013). Det vil sige, at 63 procent af befolkningen lever i de mest urbane dele af landet, og fordelingen vil ifølge de demografiske prognoser kun fortsætte den vej. Globalt set ser vi en lignende tendens, da prognoser viser, at befolkningstallet i verdens byer pt. er højere end nogensinde tidligere, og ifølge UN's World Urbanization Prospects vil over 80 procent af verdens befolkning bo i storbyer i 2050 (United Nations 2014). Hvis Danmark følger en tilsvarende tendens, er det altså kun toppen af isbjerget, vi ser på nuværende tidspunkt.

De unge flygter

Siden den industrielle revolution har vi set en stærk urbaniseringstendens, og de seneste år er der også observeret en tendens i retning af, at især flere og flere unge flytter fra periferi til vækstcentre pga. mangel på kulturelle, uddannelses- og oplevelsesmæssige tilbud i de mindre provinsbyer og landdistrikter (Damvad 2013; Holm 2011). Baseret på interviewdata med 50 unge fra yderområderne er det dog tydeligt, at de unge ikke kun forlader deres hjemstavn i yderområderne pga. mangel på muligheder for videregående uddannelser eller fordi de ønsker at se og opleve verden, men i høj grad også fordi lokalsamfundene i yderområderne føles begrænsende eller endda klaustrofobiske.

Yderområdernes negative stigma påvirker de unge, og det udgør en vigtig referenceramme for den måde, hvorpå de ser sig selv, og de tanker de gør sig om fremtiden. Interviewdataene viser da også, at de unge i

yderområderne generelt har en negativ vurdering af deres egen hjemstavn, og ungdommen oplever, at de nærmest bliver nødt til at flytte, for ikke at fremstå som mindre fremtidsorienterede eller mindre omstillingsparate. Forskning på området peger i denne forbindelse på, at den opfattelse, som de unge får af yderområderne gennem medierne samt italesat af forskere, fagfolk og politikere er vigtigere end de faktiske forhold. I en tværnordisk rapport om unge i Norden beskrives de mulige konsekvenser af yderområdernes negative stigma på følgende måde: "Mennesker har en tendens til at handle på en opfattelse af virkeligheden i stedet for på, hvordan den faktisk er konstrueret. Konsekvenser af en sådan handling kan betyde, at landdistrikterne og de mindre lokalsamfund får endnu sværere ved at overleve, end det ellers ville være tilfældet." (Helvé et al. 2003: 30, egen oversættelse) Med andre ord burde det altså i teorien være muligt at sikre nye udviklingstendenser ved at ændre den negative retorik om steder uden fremtidspotentiale til fortællinger om steder, der skal næres og bevares.

Perspektiver fra den anden side af Atlanten

I Ohio og Californien arbejder de også på at tiltrække borgere, særligt højtuddannede. Og ligesom det gør sig gældende for udkantsdanmark kæmper flere områder i begge stater med et stort imageproblem internt i landet og arbejder målrettet på at ændre dette. Hvor man i Danmark i sådanne situationer oftest sværger til ekstern branding og markedsføring i form af forskellige kampagner, arbejder de i Ohio og Californien langt mere på at skabe lokale ambassadører gennem involvering af borgere og virksomheder. Målet er at skabe gode oplevelser og en loyalitet til stedet blandt dem, der rent faktisk bor der nu. Dels for at undgå at de flytter væk, og dels for at de ikke taler dårligt om stedet. Al forskning viser, at vi har størst tillid til venner og bekendte, og i den sammenhæng er det en meget fornuftig idé at have et internt fokus, og så håbe på at en sådan strategi vil kunne skabe ringe i vandet, som har en ekstern værdi, der er større end diverse mere eller mindre vellykkede slogans og kulørte logoer, som de danske kommuner pt. gør brug af.

I Ohio gør de ligeledes meget ud af netværksdannelse for nye tilflyttere, hvilket især er vigtigt for medrejsende ægtefæller, som ikke har fundet et job i området, for det gør, at de føler sig som en del af et fællesskab og ikke er ladt alene tilbage et fremmed sted. I det sydlige Californien oplever de en stor mangel på kvalificeret arbejdskraft til deres virksomheder, og i stedet for at konkurrere indbyrdes om denne, er fem mindre byer gået sammen for at løfte i flok. Dette samarbejde har bl.a. fået silotankegangen til helt at forsvinde, for byerne konkurrerer ikke længere indbyrdes med hinanden men sætter i stedet regionen først. Samarbejdet har bl.a. medført, at de har haft succes med at tiltrække flere borgere og virksomheder, og pt. arbejder de målrettet på at få et satellituniversitet fra New York til at etablere sig i området, hvilket også ser ud til at lykkes. I denne forbindelse kunne man jo overveje, om der er behov for en lignende

strategi herhjemme, for hvor er det lige, at den ene udkantskommune adskiller sig fra den anden? De fleste kommuner i Danmark er velsignet med en beliggenhed tæt på vand, har en smuk natur samt et rigt foreningsliv. Det svære bliver at finde punkterne hvorpå de adskiller sig, og ikke mindst punkterne hvorpå de forsøger at sælge sig selv. Og jo, selvfølgelig har hvert sted nogle særkender, men er de nok i sig selv til at tiltrække og fastholde borgere her i urbaniseringens tidsånd?

Håb for udkanten?

Selvom urbaniseringstendensen er meget kraftig, peger den alligevel ikke udelukkende i retning af storbyerne, men også mod forstadsbebyggelse (Herslund and Tanvig 2012; Champion 2001; Højgaard et al. 2013). Samtidig viser undersøgelser, at rigtig mange danskere gerne vil flytte på landet – også langt flere end der rent faktisk realiserer den drøm (Hansen 2012; Capacent Epinion 2008; Vilstrup 1996). Det er nemlig ofte kun i visse perioder af menneskers liv, at byerne har den store tiltrækningskraft. Ofte gør det sig gældende, når de unge skal studere eller skabe en karriere. Senere har mange brug for det groede liv. Dét liv hvor vi stifter familie og pludselig ser værdien i villa, Volvo og vovse frem for toværelseslejligheden på Østerbro. Dermed er der ikke grund til at antage, at hele landets befolkning på sigt nødvendigvis vil være koncentreret udelukkende omkring de større byer. Tværtimod åbner det muligheden for at fokusere på urbanisering rettet mod mindre og mellemstore provinsbyer, for på den måde at skabe vækstpunkter internt i udkantsområder, hvilket også er en tendens, der er konstateret i flere andre lande (Champion 1998; Stockdale 2006).

En nyere undersøgelse lavet af Ministeriet for by, boliger og landdistrikter (2014) viser desuden, at langt størstedelen af os danskere er hjemmefødninge; dvs. vi flytter ikke langt væk fra vores fødested. Undersøgelsen konkluderer, at flytningerne ikke entydigt går fra landet til byen, og at der altså er en grænse for, *hvor* mobile vi er. Resultatet af undersøgelsen er nemlig, at næsten halvdelen af os bor mindre end 10 kilometer fra vores fødesogn, og kun ni procent er flyttet mere end 150 kilometer fra fødeegnen. Så måske vi i virkeligheden skal begynde at kigge mere på vækstpunkterne internt i udkanten fremfor at forsøge at redde det hele?

Erhvervsudvikling i udkanten

Der er altså nogle analyser, der peger i retning af, at der rent faktisk er et håb for udkanten. Men hvad er det så, der gør ét sted bedre end et andet? Vi har hver især vores personlige favoritter, når det kommer til

steder. Men hvilke kriterier og kvaliteter gør det ene sted bedre end det andet? Steder har forskellige forudsætninger og derfor forskellige potentialer, men hvilke er det vi skal spille på, hvis udkanten skal vækste? Er det f.eks. gennem styrkelse af turismen, den grønne vækst, bioøkonomien eller hvad med forædlingen af landbrugsprodukter? Landbrug & Fødevarer mener, at det bør være en bunden opgave at sikre en redningsplan for et sammenhængende Danmark. De siger samtidig, at der er solid statistisk evidens for, at det er klogt at arbejde for at styrke yderområderne, idet de henviser til en rapport, som analysefirmaet Damvad har foretaget, som konkluderer, at for hver 100 job, som skabes direkte i fødevareklyngen, opstår der indirekte 74 nye jobs uden for fødevareklyngen (Damvad 2014). Deres undersøgelser viser altså, at det ikke udelukkende er i de pulserende storbyer, at jobmotorerne findes, men at der også kan skabes vækst og jobs i udkanten, hvor man er belejligt tæt på afgrøderne.

Nyere forskning er ret uenige i, hvad det er, der får danskerne til at flytte. Nogle undersøgelser viser, at når vi flytter over længere afstande, så er det først og fremmest ønsket om en ny bolig, der motiverer flytningen, mens jobbet i anden forskning kommer i første række. Livscyklus og tidligere kendskab til området fremhæves i andre undersøgelser som de primære motivationsfaktorer, mens bølgen af Florida-inspirerede forskere fremhæver diversitet og kulturelt udbud som trækplastre. Uanset motiverne bag flytningerne tyder det på, at det alt andet lige ikke er nok udelukkende at tænke erhvervsudvikling som kvalitetsforbedring af udkanten, som det ofte er tilfældet i dag.

Kvalitative interviewdata med såkaldte tilbageflyttere tegner ligeledes et klart billede af, at mennesker forventer mere af deres steder end høj erhvervsaktivitet. Grønne arealer, ren luft, en svømmetur i havnen, familie i nærheden, gode transportmuligheder og trygge og indbydende omgivelser er bestemt ikke at kimse ad. Helhedsoplevelsen af en by opstår gennem kontinuerlige vekselvirkninger af økonomisk, social og kulturel infrastruktur, og disse kvaliteter er underbyggende for hinanden, og særdeles vigtige når mennesker vælger steder at bosætte sig. Der ses altså på det fulde billede frem for blot det enkelte job, skole, hus, udsigten eller manglen på samme. Menneskers positive oplevelse af et sted skabes i samspillet mellem velfungerende rammer, der fremmer det gode hverdagsliv, den sociale og kulturelle atmosfære, stedets muligheder og aktiviteter for læring. Erhvervsudvikling skal derfor snarere tænkes ind i konteksten af den stedlige lokalitet fremfor i form af konkurrencedygtighed for enhver pris. Stedsudvikling bør således tage udgangspunkt i det hele liv og søge et større samspil mellem god social, kulturel og erhvervmæssig interaktion for herigennem at øge borgernes mulighed for den positive helhedsoplevelse og sikre en kvalitativ vækst.